

Za družbeno odgovornost

Zbornik razprav

Rado Bohinc, urednik

Avtorji:
Rado Bohinc
Matjaž Mulej
Mihael Jožef Toman
Stane Pejovnik
Vito Turk
Zvone Vodovnik
Ivan Svetlik
Mato Gostiša
Živko Bergant
Črt Poglajen
Maks Tajnikar
Lojze Sočan
Bogomir Kovač
Mejra Festić
Anja Strojín Štampar
Rudi Rizman
Miran Mihelčič
Anton Bebler
Niko Toš

2018

Rado Bohinc, urednik
Za družbeno odgovornost
Zbornik razprav

Avtorji: Rado Bohinc, Matjaž Mulej, Mihael Jožef Toman, Stane Pejovnik, Vito Turk, Zvone Vodovnik, Ivan Svetlik, Mato Gostiša, Živko Bergant, Črt Poglajen, Maks Tajnikar, Lojze Sočan, Bogomir Kovač, Mejra Festić, Anja Strojín Štampar, Rudi Rizman, Miran Mihelčič, Anton Bebler, Niko Toš

Izdajatelj: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV in Gibanje za družbeno odgovornost.
Za založbo: Hermina Krajnc

Copyright FDV, 2018
Fotokopiranje in razmnoževanje po delih in v celoti je prepovedano.
Vse pravice pridržane.

Recenzentka: Monika Kalin Golob
Jezikovni pregled: Barbara Korun

Naslovnica: Tanja Radež
Prelom: Zavod V
Tisk: Demat d. o. o.
Knjiga se tiska na način sprotnega tiska.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.62(082)

ZA družbeno odgovornost : zbornik razprav / [avtorji] Rado Bohinc ... [et al. ; Rado Bohinc ur.]. - Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, Založba FDV : Gibanje za družbeno odgovornost, 2018

ISBN 978-961-235-855-6
1. Bohinc, Rado, 1949-
295768576

Kazalo

Urednikov predgovor: Zakaj in od kod 10 zahtev za družbeno odgovornost? <i>Rado Bohinc</i>	5
PREAMBULA 10 zahtev za družbeno odgovornost	11
Družbena odgovornost za premagovanje družbene neenakosti <i>Rado Bohinc</i>	13
Social Responsibility as a Precondition for Peace and Development, Instead of the Current Global Socio-Economic Crisis <i>Matjaž Mulej</i>	25
1. ZAHTEVA: Družbena odgovornost do naravnega okolja	35
Osebna in družbena odgovornost do narave in družbe <i>Mihael Jožef Toman</i>	37
2. ZAHTEVA: Družbena odgovornost do prihodnjih rodov in za razvoj	45
Odgovornost do prihodnjih rodov <i>Stane Pejovnik</i>	47
Slovenija je uspešno zapravila znanstvene in razvojne priložnosti ter pristala na dnu EU – kako naprej <i>Vito Turk</i>	54
3. ZAHTEVA: Družbena odgovornost do starejših, invalidov in za zdravje	73
Spremenjeni model starostne pokojnine kot jedro družbene odgovornosti do starejših <i>Zvone Vodovnik</i>	75
4. ZAHTEVA: Družbena odgovornost do dela	91
Odgovoren odnos do družbene neenakosti oziroma socialnih razlik <i>Ivan Svetlik</i>	93
Čas je za novo ekonomsko in pravno teorijo kapitalizma <i>Mato Gostiša</i>	98
Družbena odgovornost do dela <i>Živko Bergant</i>	119
Odprava prekrarnosti kot neizogiben temelj družbene odgovornosti <i>Črt Pogljajen</i>	127

5. ZAHTEVA: Družbena odgovornost do podjetništva in gospodarskega razvoja	137
Družbena odgovornost do podjetništva in gospodarskega razvoja <i>Maks Tajnikar</i>	139
Gospodarski razvoj naše države zahteva spremembo odločevalnih elit <i>Lojze Sočan</i>	147
6. ZAHTEVA: Družbeno odgovorno korporacijsko upravljanje ...	159
Družbena odgovornost in politika upravljanja javnega premoženja <i>Bogomir Kovač</i>	161
Presoja krivde pri zlorabah v bančništvu <i>Mejra Festić</i>	174
7. ZAHTEVA: Družbeno odgovorno upravljanje javnega premoženja	199
Družbeno odgovorno upravljanje kapitalskih naložb države <i>Anja Strojín Štampar</i>	201
8. ZAHTEVA: Družbeno odgovorno javno upravljanje	213
Družbeno odgovorno upravljanje v kontekstu globalne in nacionalne recesije demokracije <i>Rudi Rizman</i>	215
Zagotoviti odgovornost oblasti <i>Miran Mihelčič</i>	226
9. ZAHTEVA: Družbeno odgovorna zunanja in varnostna politika ...	229
O družbeni odgovornosti v mednarodnih odnosih ter pri izvajanju zunanje in obrambne politike Slovenije <i>Anton Bebler</i>	230
10. ZAHTEVA: Družbena odgovornost do zgodovine in kulture ...	241
Družbeno neodgovorna postresničnostna politika <i>Ivan Svetlik</i>	243
Odgovornost za zgodovino: iz preteklosti v prihodnost <i>Niko Toš</i>	250

PRILOGA

Attachment: Overview of Our Investigations and Publications in Recent Four Years <i>Matjaž Mulej</i>	283
O avtorjih	299

Urednikov predgovor: Zakaj in od kod 10 zahtev za družbeno odgovornost?

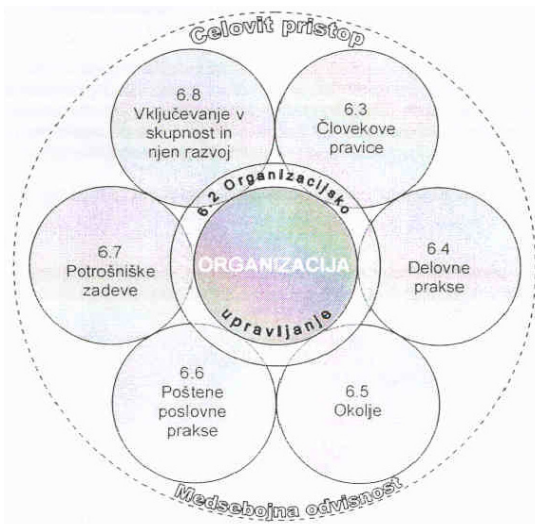
dr. Rado Bohinc¹

Opredelitev družbene odgovornosti

Družbena odgovornost pomeni – po globalnem dokumentu ISO 26000 (ISO, 2010) – odgovornost vsakogar za vplive na družbo, tj. na ljudi in naravne pogoje za življenje. Njeni trije bistveni pojmi so: odgovornost, soodvisnost in celovitost.

Teme, ki jih vsebuje ta standard, so prikazane na sliki 1.

Slika 1: Sedem osrednjih tem Standarda za družbeno odgovornost ISO 26000:2010 (SIST ISO26000:2010)

Gre torej za nujno, globalno priznano potrebo, da se zmanjšajo ali celo odpravijo:

- brezbržnost do posledic odločitev in dejanj,

¹ Rado.Bohinc@fdv.uni-lj.si
Več o avtorju na strani 299.

- oceno o lastni neodvisnosti od drugih ali nemočni odvisnosti od drugih, ki daje ljudem lažno in družbeno škodljivo pravico do neodgovornosti,
- enostranskost in pristranskost, ki spregledujeta dejanskost in povzročata napake in težave, od drobnih napak pa vse do svetovnih vojn.

Družbena odgovornost je bistvena osebna lastnost, zlasti vplivnih ljudi (vsaj nekoliko vplivni pa smo vsi). Četudi ISO 26000 govori o družbeni odgovornosti organizacij, v resnici ne odločajo one, ampak vplivni, zlasti za odločanje pooblaščenim ljudje. Brez spremembe dane prakse ni poti iz sedanje krize.

Pomen družbene odgovornosti

Družbena odgovornost je **odgovornost posameznika do družbe** in ne njeno podružbljanje. Družbena odgovornost je temeljni vzvod demokracije in ogledalo demokratičnosti družbe; standard družbene odgovornosti ustreza stopnji demokratičnega napredka.

Družbena odgovornost je še **posebej odgovornost nosilcev politične (države, občin, strank) in ekonomske oblasti (nosilcev kapitala)**, da svojo družbeno moč uresničujejo zakonito in v mejah svojih pristojnosti, v dobro vseh ljudi in okolja, da zagotavljajo enako kakovostne pogoje življenja ljudem sedanjega rodu in prihodnjih rodov in da so odgovorni za gospodarski in družbeni razvoj, za socialni položaj ljudi.

Družbena odgovornost je torej odgovornost članov vodstev v javnih (oblastnih) institucijah (državni organi, javne agencije, skladi in zavodi, politične stranke, sindikalna, delodajalska in druga združenja) in zasebnih (kapitalskih) korporacij, da ravnajo v dobro družbene skupnosti, vestno, pošteno, v mejah pooblastil.

Nosilci družbene moči so odgovorni tudi za premagovanje **prevelike premoženjske in dohodkovne ter s tem družbene neenakosti**, ki izvira iz izkoriščanja dela v prid kapitala, ter za udejanjanje človekovih pravic in dostojanstva tudi v razmerjih med delom in kapitalom, lokalno in globalno².

² Programi političnih strank imajo naslednje skupne značilnosti: 1. ne temeljijo na dolgoročni in globalni strateški premisi sedanjega položaja Slovenije;

Družbena odgovornost je **individualna in osebna, po načelu: večja so pooblastila (politična ali kapitalaska moč, oblast), večja je odgovornost**. Sankcija za družbeno neodgovornost bi morala biti politična, etična in pravna. Ugotovljeni odgovornosti političnih in korporativnih funkcionarjev bi morala slediti sankcija prepovedi opravljanja funkcije in odpoklic za vse politične funkcionarje (vključno s poslanci). Družbena odgovornost bi morala vključevati oblike pravne odgovornosti, kot so npr. civilna, odškodninska in kazenska odgovornost. Pomanjkanje volje po vzpostavitvi sistema sankcij družbene neodgovornosti je dober primer take neodgovornosti! Družbena neodgovornost, ki ni sankcionirana, spodbuja sovražni govor, politično nestrpnost, aroganco in nova neodgovorna ravnanja.

Gibanje za družbeno odgovornost

Gibanje za družbeno odgovornost je **pobuda civilne družbe**, ki se zavzema za več družbene odgovornosti in za dosledno uveljavljanje individualne odgovornosti v RS. Ustanovljeno je bilo ob koncu leta 2017 in ga je doslej **podprlo že več kot 150 slovenskih intelektualcev in združenj**, pretežno iz visokošolske in raziskovalne skupnosti in gospodarstva³. Gibanje odpira razmislek o **zapostavljenih temeljnih vprašanih življenja ljudi, družbenega razvoja in političnega in ekonomskega reda**, ki jih politične stranke bodisi ne postavljajo v ospredje bodisi jih zanemarjajo. Ta vprašanja so:

- **odgovornost do naravnega okolja** (umeščanje infrastrukture, industrijskih in drugih dejavnosti v prostor, npr. za izbiro in uporabo energetskega virov, za kopičenje odpadkov in ravnanje z njimi, za sprejemanje in uporabo novih tehnologij itd.);

---

2. ne zaznavajo in zato ne jemljejo za izhodišče odpravo temeljev družbene neenakosti; 3. ne temeljijo na družbeni odgovornosti, kot se zahteva od nosilcev družbene moči; 4. večina ukrepov ne temelji na skrbnih analitičnih podlagah, temveč bolj na političnih ocenah; 5. šibka točka programov je tudi nerealnost oziroma nekonsistentnost povečanja sredstev z viri.

³ Predsednik Državnega sveta Alojza Kovšca v nagovoru na posvetu O desetih zahtevah za družbeno odgovornost (Državni svet RS, 1. 2. 2018): „Veseli me, da je Listina z 10 zahtevami za družbeno odgovornost izzvala našo civilno sfero in spodbudila oblikovanje povsem nove družbene platforme, ki jo je, kot vidimo, do danes podprla vrsta eminentnih slovenskih intelektualcev in strokovnih združenj.“

- **odgovornost do prihodnjih rodov** (razvrednotenje visokošolske in raziskovalne dejavnosti, brezperspektivnost mladih);
- **človekovo dostojanstvo** (prisilno upokojevanje intelektualcev in podjetnikov, neomejeno prekarno zaposlovanje, osupljiv odnos do minimalne plače, nesposobnost urejanja razmer v zdravstvu);
- **socialna pravičnost** (ne zgolj solidarnost oz. drobtinice z bogatinove mize v obliki davčne redistribucije, temveč predistribucija na podjetniški ravni, ki izhaja iz priznanja, da delo prispeva k ustvarjanju dodane vrednosti in je zato samostojen temelj upravljanja in udeležbe na dobičku);
- **dohodkovna neenakost** (hitrejša rast dobičkov od družbenega proizvoda in plač, ki vse bolj pogloblja prepad med bogastvom in revščino, a je ni mogoče premagati brez posega v razmerje med delom in kapitalom, npr. s pospeševanjem delavskega delničarstva, delavske participacije, udeležbe na dobičku, delavskega združništva, delavskega odkupa podjetij itd.);
- **sodobna in učinkovita organizacija in novi javni management pri upravljanju javnega premoženja** tako v javnem sektorju kot drugod.

Gibanje za družbeno odgovornost bo terjalo tudi uveljavitev individualne družbene odgovornosti v posameznih primerih, kot so npr. dvomljivo vrednotenje premoženja bank pri sanaciji in dvomljivi dogovori z Brusljem v zvezi s privatizacijo NLB in prodajo nekaterih drugih podjetij tujcem (Mercator), odgovornost najvišjih vladnih funkcionarjev pri investiciji v TEŠ-6, sporna javna naročila (npr. medicinska oprema) itd.

Gibanje za družbeno odgovornost bo terjalo odgovornost tudi za nezakonito strankarsko polastitev kadrovske pristojnosti v organih vodenja in nadzora javnih podjetij in zavodov in neopustljive napake pri kadrovske izbireh (kliničnega centra, vodstva SDH, v Luki Koper) ter za zlorabo pravosodja in razsipavanje javnega denarja za obračunavanje z neupogljivimi sodelavci in političnimi nasprotniki in tudi za nedelovanje nadzornih institucij za uveljavljanje odgovornosti!

Gibanje za družbeno odgovornost bo terjalo tudi ugotavljanje odgovornosti za to, zakaj smo se znašli na najnižja točki pri urejanju meje s Hrvaško, za razglašeno vrhov politike glede zunanjepolitičnih vprašanj in za nadaljevanje zlorab zgodovine za politično prestižne cilje najvišjih predstavnikov oblasti.

10 zahtev za več družbene odgovornosti v Sloveniji in v svetu

Slovenska politika (politične stranke, vlada, opozicija) se z vprašanjem družbene odgovornosti ne ukvarja, družbene odgovornosti v (volilnih) programih političnih strank skorajda ni. Gibanje za družbeno odgovornost zato postavlja pred slovensko oblast **10 zahtev za več družbene odgovornosti v Sloveniji in v svetu** na politični oz. javni, na korporacijski in tudi na osebni ravni.

Zahteve zadevajo naslednja področja⁴:

1. **Družbena odgovornost do naravnega okolja** (odgovornost nosilcev oblasti do prostora, za izbiro in uporabo energetskih virov, za ravnanje z odpadki in za učinke novih tehnologij itd.).
2. **Družbena odgovornost do prihodnjih rodov** (vrnitev veljave znanosti in izobraževanju, gospodarska rast za vse, perspektive mladih).
3. **Družbena odgovornost do starejših, invalidov in do zdravja** (dostojna rast pokojnin, odprava prisilnega upokojevanja in prekomernega čakanja na zdravstvene storitve in izboljšanje socialnih storitev).
4. **Družbena odgovornost do dela** (dostojno plačilo za delo, odprava brezpravnega prekarnega dela) in **do delavcev** (vrnitev družbene veljave delu, korporacijske pravice iz dela kot človekove pravice).
5. **Družbena odgovornost do gospodarske in razvojne politike in do podjetništva** (podjetniška ustvarjalnost kot temelj korporacijskim pravicam).
6. **Družbeno odgovorno korporacijsko upravljanje** (sprejem Državnega programa družbene odgovornosti korporacij, nosilcev kapitala in politične oblasti).
7. **Družbeno odgovorno upravljanje javnega premoženja** (ločitev nadzorstvene od regulatorne funkcije in prenehanje s političnim kadrovanjem).
8. **Družbeno odgovorno javno upravljanje** (spopad s krizo strankarskega sistema, uveljavitev neposrednega in odločilnega

⁴ Na posvetu o družbeni odgovornosti, ki je bil 1. 2. 2018 v Državnem svetu RS, se je dokončno oblikovalo vsebino 10 zahtev za družbeno odgovornost in jih javno naslovilo na nosilce odločanja. Namen posveta je tudi opozoriti na nekatera posamezna vprašanja, kjer je uveljavljanje odgovornosti izostalo.

vpliva volivca na izbiro kandidatov in odgovornost poslancev njihovim volivcem tudi z možnostjo odpoklica).

9. **Družbena odgovorna zunanja in varnostna politika** (ureditev mej in nasledstvenih vprašanj in konec razglašene zunanje politike).
10. **Družbena odgovornost do zgodovine** (opustitev konstruktov post-resničnosti in staromodnih in preživelih razmerij med delom in kapitalom).

Na podlagi posvetovanja v Državnem svetu smo v Gibanju za družbeno odgovornost sprejeli odločitev, da pripravimo zbornik ključnih prispevkov, ki utemeljujejo naše razumevanje družbene odgovornosti. Zbornik je strukturiran tako, da sledi vsaki od 10 zahtev tako, da avtorji širše argumentirajo posamezne trditve in stališča, vsebovana v obravnavani zahtevi.

Naš namen je prepričati nosilce politične in ekonomske moči, da v svoje programe in strategije in v svoje delovanje umestijo družbeno odgovornost do ljudi, njihovih skupnosti in okolja⁵.

---

⁵ Primeri družbene neodgovornosti iz obdobja iztekajočega mandata DZ 2014–2018:

- razpuščen parlament v zadnjih tednih mandata rokohitrsko poizkuša sprejeti na desetine poslanskih zakonov, pri čemer vlada in ministrstva ne sodelujejo, zaradi predvolilno motiviranega odstopa predsednika vlade; obstrukcije onemogočajo sprejeti nujne zakonske posege;
- svojevrstno intelektualno obglavljenje RS, ob siceršnjem podaljševanju delovne in pokojninske dobe, je prisilna upokojitev, ki npr. velja za javne univerze, bolnišnice, raziskovalne in kulturne in druge javne institucije.

PREAMBULA

10 ZAHTEV ZA DRUŽBENO ODGOVORNOST

V preambulo 10 zahtev je Gibanje za družbeno odgovornost zapisalo naslednje:

Izhajajoč iz tradicije razsvetljenstva in racionalizma, ki sta omogočila nesluten tehnološki, gospodarski in družbeni razvoj sodobnega sveta, je sodobna družbena odgovornost v tem, da se kot podlaga družbenemu in političnemu delovanju odločneje kot doslej vzpostavi svoboda in dostojanstvo posameznika, znanje, izobraževanje in ustvarjalno delo, katerega cena se oblikuje predvsem po načelu prispevka k dodani vrednosti in manj na trgu delovne sile.

Družbena odgovornost je odgovornost vsakogar, posameznikov in skupin, da v svojih življenjskih in družbenih vlogah ravnajo tako, da so tudi drugim na voljo enako kakovostni pogoji življenja in da z uresničevanjem svojih pravic ne posegajo v pravice drugih.

Družbena odgovornost je še posebej odgovornost korporacij ter nosilcev kapitala in politične oblasti (državnih organov in političnih strank), da svojo družbeno moč uresničujejo v mejah svojih pristojnosti v dobro vseh ljudi in okolja in da zagotavljajo enako kakovostne pogoje življenja ljudem sedanjega rodu in prihodnjih rodov. To pomeni, da so odgovorni za gospodarski in družbeni razvoj, za socialni položaj ljudi ter za premagovanje prevelike premoženjske in dohodkovne ter s tem družbene neenakosti, ki izvira iz izkoriščanja dela v prid kapitala, in za udejanjanje človekovih pravic in dostojanstva tudi v razmerjih med delom in kapitalom, lokalno in globalno.

Družbeno odgovorno delovanje je treba zagotavljati z ustrežno vzgojo in z izobraževanjem, z uveljavljanjem pravne države, s hitrejšo odzivnostjo državnih organov, z etiko medsebojnega spoštovanja v vsakdanjem in političnem življenju ter z več znanja. Skupni imenovalec 10 zahtev je: Ali bo človeštvo razvilo družbeno odgovornost kot vsakdanjo prakso ali bo kmalu propadlo, saj brez nje uničuje pogoje za svoj obstoj!